

ברנר על דוסטויבסקי בעברית

בשנת תרע"ד (1914) הופיע תרגומו של אלכסנדר זיסקינד רבינוביץ ל"רשימות מבית המוות" של דוסטויבסקי. אז"ר השמיט מתוך התרגום כמה קטעים שיש בהם "שבח ותהילה לנצרות" וכמה קטעים שלדעת המתרגם יש בהם אנטישמיות כתגובה על כך כתב י. ת. ברנר רשימה חריפה נגד אז"ר, שקטעים ממנה ניתנים להלן.

לתרגומים מדוסטויבסקי בספרותנו היה עלינו, אליבא דאמת להתפלל, כפרישמאן בשעתו לאנדרסן, פרישמאן באותה הקדמה חשב, כי רוח ליריות רכה תוכל להיות כטל-תחיה על לבות בני-ישראל שנתייבשו, ואנו, מבלי כפור בשאיפה נכונה ונעלה זו, היה עלינו להוסיף להשוב: לא רק יפיותה ורכיכותה של יפת, כי אם גם עמקותה של יפת הבו לנו! עלינו היה לחשוב: מפני הסרון יניקה מהאדמה זו אלפים שנה הרי נעשינו אנו היהודים שטחיים מאד (שטחיות זו מתבטאה ב"פיקחות" המיוחדת שלנו, בזלזול שלנו כלפי כל דבר שאין בו "תכלית", באי-הוקרתנו את העבודה האנושית, שאינה מביאה רווחים וכספים, באיידעתנו את הרגשות העמוקים; קיראו, למשל, את הפובליציסטים שלנו, הנחשבים אצלנו לעמוקים, ותדעו מה זו שטחיות: אי הבלטריסטים לא נשלה אתכם: עמנו לא ידע אותם), ואם לב אחר לא נוכל לתת לעמנו, העמק בעמיקה ריבא, למצער, מובן, שבדעתנו אה הסיבה האמיתית לשטחיותו — הסרון-קרקע — אין כבר מקום לתמימות יתירה מצדנו לחשוב, שזה אפשר לעשות על ידי ספרים, בפרט על ידי ספרים שהערים הגדולות הולידום, ואפילו על ידי ספרים כרומאנו שג דוסטויבסקי, ואולם הואיל וקרקע אין לאל ידנו לתת לעמנו ישראל ואיזה דבר הלא רוצים אנו לעשות בכוחותינו הדלים בשביל אותה המטרה, מטרת-ההתעמקות, לא נשאר לנו אלא שדה-הספרים, ואם ספרים — מי לנו גדולים ועמוקים מספרי דוסטויבסקי?

ו"רשימות מבית-המוות" — זהו אחד הספרים היותר מסוגלים להימסר לספרות אחרת מבין כתבי דוסטויבסקי, בספר הזה אין עדיין דוסטויבסקי במדור האחרון של הגיהנום, כמו שאנו מוצאים אותו בספרי האחרונים; פה, עם כל הקדרות והאימה של התוכן יש עדיין מידו גדולה של אמונה באדם ושל תקוות. — — — ואולם גם בספר זה יש כמובן, לא מעט מריחו של דוסטויבסקי האמיתי, ולמסור את הריח והטעם הזה לקוראי-עברית — זו היא תעודה קשה ומרה גם יחד, שבכדי למלאותה כראוי, דרוש שיתוף-הרוח — באיו מידה כמובן — ולמצער פיאטט גדול אל הפסיכולוג הסלאבי הגאוני, אבל מי שיראה את ההשמטות המרובות, שהשמיט המתרגם העברי מן הספר הזה בודו, מי שירא את הערותיו פה ושם, וביחוד מי שיקרא את "הפתחה" שלו (בקובץ ב'), הוא יווכח על נקלה, איך התיחס אלכסנדר זיסקינד רבינוביץ לפיודור מיכאילוביץ דוסטויבסקי ואיך התנקם — אולי גם מבלי משים — ב"גוי", "שונאי-ישראל" זה. — — —

— — — כמובן, לא על כבודו של דוסטויבסקי אני חס, הן הגאון הזה הוא מעבר לכבוד ולאיי-כבוד, מה שנוגע בי בדבר זה, הוא דווקא השאלה כשהיא לעצמה: הצריכים אנו להכניס לתוך ספרותנו אח שונאינו או לא? — — —

מה שנוגע לנו, הנה אנו אילו לקחנו לנו לקנהימידה את היהסיס הפוליטיים — אז אין לנו לתרגם משום אומה ולשון, אבל אין דבר, מה ערך לתעמולה שלנו! ואיזה עם יתגדל על ידי זה שאנו נתרגם ממנו? ואם אל כל אמן ואמן לבדו ניגש ונשאל: הלנו הוא — ונתרגמנו — אם לצרינו — ונזרנו הלאה — אז שוב עלינו למשוך יד מאמני העולם הכי-גדולים, שכמעט כולם שנאו אותנו תכלית שנאה, מי אמן ולא ישנא את עם היהודים?

אנו, מצדנו, חושבים דווקא להיפך: דווקא את שונאינו, את מנדינו הספרותיים הגדולים, הבו לנו ונכניסם לאוהלנו הקטן, לא לשמם, כי אם לשמנו, לא לכבודם, כי אם לכבודנו, לא לטובתם, כי אם לטובתנו, כי זו, הכנסה זו, תסייע לנו להערכה עצמית אמיתית, זו תשחרר אותנו מהם במידה ידועה, תגאל אותנו במובן ידוע ותעלה אותנו עליהם, כי אין דבר מעלה ומשחרר כהכרה הנכונה העצמית, האמנות בכלל יש שהיא משחררת מן הפגעים על ידי זה שהיא מבטאת אותם ומתעלז עליהם, ואף בנדון דידן כך, ממה נפשך: אם אותם הגדולים הפריזו על מידת ליקויינו ואנו באמת, בעצם האמת, טובים ממה שהם רואים אותנו — מה כי נירא מפניהם? הלא עולמנו לפנינו! ואם, חס ושלום, הכי אמת בפיהם, אז אדרבה נשמע את האמת, תחדור אלינו, ואולי גם תהפוך אותנו, בכל אופן, המפני האמת נירא? לא, מעולים אנו יותר מדי, כי נפחד מפני האמת, אדרבה, הבו לנו את האמת, ותהא גם מרה כמות. — — —